

Lad os sætte os ned.

I denne opgave skal du iagttage, hvordan en professionel skribent bygger sit essay op. *Anne Knudsen* (f.1948) er uddannet antropolog, foredragsholder, journalist og avisredaktør. I 1996 skrev hun essayet *Lad os sætte os ned*⁶⁰:

Når danskere skal snakke sammen, starter de med at sætte sig ned. Danskere på udlandsrejse, der føler trang til at snakke med nogen, kigger sig søgende omkring for at finde de dertil indrettede møbler. Men møblerne mangler ofte, for i mange lande har folk for vane at stå op og tale sammen eller ligefrem spadserer frem og tilbage på gulvet eller pladsen, mens de snakker. Men vi vil altså sidde ned, når vi skal snakke sammen, og helst i en kreds rundt om et bord. Denne vane er så udbredt, at den også optræder i sproget. Når vi skal udtrykke, hvad bosniere og serbere eller tjetjenere og russere skulle tage at gøre i stedet for at slå hverandre ihjel, siger vi ikke, at de burde forhandle. Nej, de burde sætte sig ned og snakke om tingene, siger vi. Hvad betyder nu det? Hvad tjener al denne sætten sig ned til? Er det bare et spørgsmål om bekvemmelighed? Hvad sker der egentlig, når man sætter sig ned?

Det første, der sker, er at parterne bliver mere ensartede. Størrelsesforskelle mellem mennesker afhænger hovedsageligt af deres benlængde. Der er meget mere forskel på benlængder, end der er på torsoers længde. Når man sætter sig ned, bliver højdeforskelle altså i nogen grad udlignet. Man kommer – om ikke netop på lige fod, så dog – på lige bag. Det betragter vi som en fordel, for på den måde slipper vi for at se op til nogen eller at blive talt ned til, begge dele noget, vi ikke bryder os om. Det svarer meget godt til en i Danmark almindeligt udbredt antagelse, nemlig at kommunikationen foregår bedst mellem folk, der er så ens som muligt. At "blive talt ned til" er ikke først og fremmest noget fysisk. Det er en metafor, der beskriver autoritetsforhold. Bedreviden, belærende udtalelser og den slags. Og det antages almindeligvis for at være upassende eller pinligt, at nogen belærer andre, så at sige oppefra.

Men siddearrangementer har flere virkninger. Den mest iøjnefaldende er, at det bliver tydeligt, hvem der er med, og hvem der ikke er med i

⁶⁰ Fra samlingen *Her går det godt send flere penge* 1996. Her optrykt fra antologien *Danske tilstande*, Red. Thorkild Borup Jensen, Schönberg 2000).

30 samtalen. Man får altså etableret en meget klart afgrænset gruppe. Der er ingen tvivlstilfælde, hvad medlemskab angår, sådan som det ofte kan være tilfældet med opretstående og gående samtalefællesskaber. Igen kan man se dette som en fysisk udformet, kulturel metafor. Ubehag ved tvetydige identiteter er meget udbredt i Danmark. Det er noget, særligt indvandrere og deres efterkommere kan mærke. Det opleves almindeligvis som betænkeligt, hvis nogen for eksempel vil fastholde en muslimsk tro og samtidig påstå, at de er danskere. Enten er man helt med i gruppen, eller også er man slet ikke med.

40 At komme ind i vores siddende gruppe er imidlertid ikke nogen nem sag. Gruppen vender nemlig ryggen til omverdenen hele vejen rundt. Ideelt set er kredsen rund og med behagelig belysning af samtals hule. Det er det, vi kalder hygge. Resten af verden henligger i – reelt og metaforisk – halvmørke, og hvad der foregår derude, vedrører ikke samtals deltagerne. Hvis det lykkes en stående person ude bag deltagerens ryg at gøre sig tilstrækkeligt bemærket til at blive inviteret indenfor, foregår indlemmelsen i gruppen under stor opmærksomhed. Det er umuligt at sive ubemærket ind i en siddende kreds. Folk må rejse sig og rykke deres stole, en ny stol må sættes ind, og den nye deltager skifter udseende og størrelse fra høj person med ben og til lav torso, arme og hoved; det, der rager op over bordkanten. Man kan betragte hele operationen som et indvielsesritual, nye deltagere må gennemgå, før de kan regnes med til fællesskabet. Det opleves som ganske overordentligt upassende, hvis nogen forsøger at deltage i samtalen uden at sidde med ved bordet, navnlig hvis vedkommende bliver ved med at stå op eller taler videre uden at blive inviteret til at sætte sig. En manglende invitation bør klart opfattes som en afvisning. Også dette kan anskues som en metaforisk adfærd, der svarer til de reaktioner, som sædvanligvis møder udenlandske eller "kulturfremmede" kritikere af danske forhold. Hvem har bedt om deres mening? De burde vente med at sige noget, til de var inviteret med i kredsen og dermed var kommet på niveau med os andre.

60 For den, som har fået plads i gruppen, udvises der derimod den største omsorg. Gruppen tager hånd om den enkeltes rettigheder. Der er ingen grund til selv at insistere. Hvor deltagerne i stående og gående samtale-

65 grupper i reglen må råbe op eller afbryde for at tage ordet, markere deres lyst til at sige noget, dér kan deltageren i den danske samtalekreds roligt vente på at få ordet tildelt. Det er væsentligt, at alle får lejlighed til at sige noget, og derfor kan man ligefrem påkalde sig opmærksomheden ved at tie stille. Hvis man ikke af sig selv siger noget, vil de andre før eller siden vende sig imod en og spørge: Hvad mener du, Lise? Og så er der ingen vej uden om at svare. Stædig tavshed opleves nemlig som udtalt kritik eller 70 ligefrem som fjendtlighed. Igen ser man parallellen til mere generelle samfundsforhold. I samfundsdebatten behandles det som et problem; hvis der er grupper, som ingenting siger. De unge, de gamle, de midaldrende, husmødrene, de dobbeltarbejdende kvinder, småbørnsforældrene, de selvstændigt erhvervsdrivende, de arbejdsløse, de arbejdende, Generation X, 75 kulturbrugerne, kulturforagterne – alle og enhver bør give deres besyv med i samfundsdebatten. Deres eventuelle tavshed opfattes som et problem i sig selv, og fortolkes ofte netop som kritik. Derfor må de unge opfordres til at skrive postkort til undervisningsministeren, folk i Valby skal skrive til kulturministeren, de gamle bør have deres egne radioprogrammer og 80 børnene deltage i stilekonkurrencer om, hvordan der bliver fred i verden. Det er ikke, fordi man siden har tænkt sig – for eksempel fra politisk hold – at følge de anvisninger eller imødekomme de synspunkter, som alle disse grupper på opfordring har givet udtryk for. Det væsentlige er ikke, hvad de siger, men at de deltager i samtalen. Derved meddeler de nemlig, at de 85 stadig er med i gruppen.

Dengang man begyndte at forske i kultur som mønstre af dagligdags forestillinger og handlinger, var det en udtalt forudsætning, at der ikke var nogen kultur at forske i hos os. De mærkelige kulturer befandt sig i -> De varme Lande, og her hos os var der ikke andet end fornuft og målrational 90 nel adfærd. Først efter Anden Verdenskrig er det begyndt at gå op for mennesker i Vesten, at fornuft ikke er det eneste, vi har. Det er kun en liden del af det, der går for sig på gader og stræder, i hjemmene, virksomhederne og institutionerne, der udtømmende kan beskrives med målrationalitet og fornuft. Det er ikke mindst blevet synligt, efter at kontakten til andre vesterlændinge er blevet intensiveret. Det kan godt være, at amerikanere og 95 italienere er lige så fornuftige som os – men de er det ganske klart på

andre måder. Og netop måderne at gøre ting på kan betragtes som tegn på kultur. Måder er ikke neutrale. De meddeler noget om kulturelle idealer og antagelser om verdens indretning. Derfor kan man bruge tilsyneladende
100 ligegyldige, dagligdags foreteelser til at pejle sig ind på mere omfattende kulturelle forestillinger.

At sætte sig ned og snakke om tingene forekommer de fleste af os at være både fornuftigt og kulturelt neutralt. Når fysioterapeuterne fortæller os, at det ville være bedre for de dårlige danske rygge at gå lidt omkring,
105 gør det intet indtryk på skikkene. Den kulturelle tilbøjelighed til at sætte sig ned, når man skal snakke sammen, har større vægt end overvejelserne over helbredet. Man kan sige, at vi finder de kulturelle fordele større end de fysiske ulemper. Men de kulturelle fordele følges af kulturelle ulemper. De siddende samtalegrupper kan betragtes som metaforer eller måske
110 ligefrem som modeller for sociale fællesskaber. Hvis man ser dem som metaforer, lægger man vægt på, at de afbilder noget, som kan genfindes andre steder i den danske kultur. Og hvis man ser dem som modeller, lægger man vægt på, at vi lærer noget om, hvordan en social gruppe bør tage sig ud, hver gang vi sætter os ned for at snakke om tingene.

115 Uanset, om vi vælger at se dem som metafor eller som model, er der grund til at pege på, at der ikke kun er fordele ved disse arrangementer. Klart afgrænsede grupper har indlysende ulemper for dem, der ikke er med, men måske gerne ville være med. Når mange indvandrergrupper i Danmark stadig har umådeligt svært ved at fungere optimalt i samfundet,
120 kunne det have at gøre med den model for deltagelse, som behersker den danske kultur.

Kan man virkelig være fuldkommen sikker på, at det ikke kunne være nyttigt eller interessant at høre kommentarer fra udenforstående? Kan man være overbevist om, at det er en god idé at vende ryggen til alle dem,
125 der ikke hører med i gruppen? Det er vel ikke helt og aldeles givet, at man ikke kunne have gavn og glæde af at få noget at vide fra nogen, der slet ikke var magen til en selv, ja måske endda bedre orienteret. Måske kunne det være nyttigt at blive belært lidt en gang imellem? Og endelig er det måske ikke altid en fordel for alle, at de med djævelens vold og magt skal
130 give deres besyv med, stille deres synspunkter til rådighed for fællesska-

bet. Ulemperne har at gøre med normerne for udveksling af synspunkter. Det er nemlig ikke hvad som helst, man kan tillade sig at mene, hvis man stadig vil være med i fællesskabet. Det er svært for danskerne at få afsluttet en samtale, et møde eller en middagsdiskussion uden rituelt at fastslå 135 "i grunden er vi enige". Vi udtrykker det bare lidt forskelligt. Hvis man insisterer på, at man ikke er med i denne enighed, har man et problem.

Opgave:

- Analyser essayets komposition: *essay-idea*
 - Hvad er udgangspunktet?
 - Hvordan veksler essayet mellem konkrete situationer og skribentens refleksioner?
 - Hvordan udnytter essayet dialogens vekslen mellem spørgsmål og svar?
 - Hvordan afsluttes essayet?
- Analyser essayets sprog – giv eksempler:
 - Er der brugt beskrivende og fortællende sprog i teksten?
 - Er der brugt fagligt analyserende sprog?
 - Er der en personlig sprogtone?

Som vi netop har set, er nysgerrighed og evnen til at undre sig over sproglige formuleringer et godt udgangspunkt for at skrive et essay:

Tanker om tid

Opgave:

Skriv et kort essay (cirka 800 ord) om danskeres forhold til tid. Brug Anne Knudsens essay som inspiration til essayets struktur. Formuler selv en overskrift.

Sådan gør I:

- Tag udgangspunkt i følgende almindelige danske udtryk:
 - *At spare tid*
 - *At spille tid*
 - *At bruge tid*